

Grzegorz Kuba

Muzeum Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Radzyminie
Oddział Muzeum Niepodległości w Warszawie
ORCID: 0000-0001-8308-4809

Radzymin w 1920 roku na wystawach w Muzeum Niepodległości

W dniach 23 maja–7 czerwca 2023 roku w Galerii Malarstwa Historycznego Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej prezentowana była wystawa malarstwa pt. „Radzymin 1920 – w obronie Odrodzonej”. Na ekspozycji wystawiono dziewięć obrazów. Wystawa była spojrzeniem współczesnych malarzy na Bitwę Warszawską z perspektywy 100-lecia. Dzieła powstały w 2020 roku i pokazują odniesienie artystów do wydarzeń sprzed 100 lat.

Adam Kunikowski na płótnie o tytule *Bitwa o niepodległość* wskazał cel walk pod Radzyminem. Maciej Milewski w tryptyku z cyklu *Twórcy Niepodległości* pokazał twarze Józefa Piłsudskiego, Wincenego Witosa oraz Ignacego Jana Paderewskiego. Wizerunek generała Tadeusza Rozwadowskiego na desce swojego obrazu przedstawił Piotr Gagan. Natomiast Maciej Milewski na obrazie pt. *Witos na froncie rok 1920* podkreślił rolę premiera Rządu Obrony Narodowej oraz przypomniał jego wizytację żołnierzy na froncie pod Radzyminem. Artysta ten zaprezentował na wystawie także płótno z wizerunkiem ks. Józefa Panasia – kapelana II Brygady Legionów. Duchowny ten brał udział w walkach pod Zadwórzem. Wernisaż zamykały dwa obrazy pędzla Ewy Piaseckiej-Kudłasik poświęcone Ochotniczej Legii Kobiet oraz pomnikowi i kaplicy upamiętniającym Bitwę Warszawską 1920 roku.

Wszystkie wyżej wymienione dzieła można podziwiać w katalogu wystawy pt. *Radzymin 1920 – w obronie Odrodzonej*, wydanym w 2023 roku pod redakcją Tadeusza Skoczka.

W dniach od 13 czerwca do 4 lipca 2023 roku w Galerii Malarstwa Historycznego Muzeum X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej prezentowana była wystawa malarstwa autorstwa Hakoba Mikayelyana pt. „Ludność Radzymina w 1920 roku”.

Można było zobaczyć 11 obrazów prezentujących portrety osób zaangażowanych w czasie obrony Radzymina w sierpniu 1920 roku – 10 portretów oraz kopię płótna Jerzego Kossaka *Cud nad Wisłą*. Przedstawione postaci to zarówno ludzie związani z Radzyminem, jak i osoby mające znaczący udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

Wśród prezentowanych obrazów zwiedzający mogli zobaczyć portrety trzech duchownych: kardynała Aleksandra Kakowskiego, księdza majora Ignacego Skorupki oraz księdza Andrzeja Rudzkiego.

Aleksander Kakowski urodził się 5 lutego 1862 roku w Dębicach. W latach 1913–1938 pełnił funkcję arcybiskupa metropolity warszawskiego, w okresie I wojny światowej (1917–1918) był członkiem Rady Regencyjnej. W 1919 roku w archikatedrze św. Jana Chrzciciela w Warszawie udzielił święceń biskupich Achillemu Rattiemu, nuncjuszowi apostolskiemu w Polsce, który 6 lutego 1922 roku został wybrany na biskupa Rzymu i przyjął imię Pius XI. Aleksander Kakowski w latach 1920–1921 sprawował funkcję administratora apostolskiego w utworzonej przez Ojca Świętego Benedykta XV diecezji łódzkiej. Natomiast w latach 1925–1938 był Prymasem Polski. Umarł 30 grudnia 1938 roku w Warszawie.

Ksiądz major Ignacy Skorupka urodził się 3 lipca 1893 roku w Warszawie, stał się jednym z symboli obrony Warszawy przed bolszewikami. W lipcu 1920 roku, po usilnych staraniach, uzyskał zgodę na podjęcie służby kapelana wojskowego i został kapelanem praskiego garnizonu. 7 sierpnia 1920 roku otrzymał nominację na kapelana lotnego I batalionu 236. Ochotniczego Pułku Piechoty. Pułk ten został sformowany w szkole im. Króla Władysława IV na warszawskiej Pradze, skład osobowy batalionu stanowili ochotnicy z warszawskich szkół gimnazjalnych oraz studenci. 14 sierpnia pod Ossowem poległ trafiony kulą w głowę podczas pochylania się nad ciężko rannym żołnierzem, któremu chciał udzielić kapłańskiej posługi. Został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari.

15 sierpnia 1920 roku był też dniem tragicznym dla innego kapłana, którego portret można było oglądać na wystawie – ks. Andrzeja Rudzkiego (urodzony w 1891 roku). W czasie walk o Radzymin bolszewicy wprowadzili duchownego i jego los nie jest znany. Pełnił on od 1918 roku funkcję wikariusza w parafii pw. Przemienienia Pańskiego w Radzyminie, ponadto wykonywał obowiązki prefekta w szkole powszechnej i prowadził lekcje religii. Razem z księdzem tego samego dnia wprowadzono Dominika Rusiniaka – kierownika szkoły powszechnej (urodzonego w 1872 roku), który funkcję tę pełnił od 1913 roku. Jego rodzina była nastawiona patriotycznie. Dwóch najstarszych synów¹ (Edward i Leopold) służyło w Polskiej Organizacji Wojskowej oraz Legionach Polskich, byli też uczestnikami wojny polsko-bolszewickiej. Najmłodszy z jego synów (Leopold) dowodził drużyną strzelecką w Radzyminie i został komendantem POW w Radzyminie.

Na wystawie prezentowane były również portrety bezpośrednich uczestników walk. Pułkownik Zygmunt Podhorski urodził się 25 maja 1891 roku w Popudni. Podczas I wojny światowej był oficerem kawalerii rosyjskiej. W 1917 roku przeszedł do 1. Pułku Ułanów i wyróżnił się w bitwie pod Krechowcami. W 1920 roku dowodził (od 27 lipca do września) 203. Ochotniczym Pułkiem Ułanów. Po zakończeniu wojny pozostał w armii. Zmarł 12 września 1960 roku w Londynie. Kolejny portret przedstawiał por. Stefana Pogonowskiego. Urodził się 12 lutego 1895 roku w Domaniewie. Podczas wojny polsko-bolszewickiej był dowódcą I batalionu 28. pułku Strzelców Kaniowskich „Dzieci Łodzi”. Stefan Pogonowski razem z batalionem w nocy z 14 na 15 sierpnia 1920 roku pod Mostkami Wólczyńskimi napotkał silne oddziały bolszewickie. W czasie natarcia został śmiertelnie ranny. Przekazując dowództwo zastępcy, powiedział: „Pamiętaj, abyś mi ludzi nie wygubił”. Pośmiertnie został awansowany na kapitana oraz odznaczony orderem *Virtuti Militari* V klasy.

Kolejnymi bohaterami wystawy byli lokalni liderzy, którzy swoją postawą pomagali mieszkańcom Radzymina. Oprócz wspomnianych już ks. Andrzeja Rudzkiego oraz Dominika Rusiniaka, byli to: por. Ludwik Kostecki, Eugeniusz Kloc i Stanisław Marszał. Porucznik Ludwik Kostecki urodził się w 1887 roku we wsi Munina w powiecie

¹ Łącznie miał dziewięcioro dzieci – pięć córek i czterech synów.

jarosławskim. Brał udział w obronie Lwowa w czasie wojny polsko-ukraińskiej. Na początku lata 1920 roku przeniesiony został do Radzimina, gdzie miał zadanie kierować Biurem Werbunkowym, aby pozyskać rekruta potrzebnego do walk o Warszawę. Po wojnie polsko-bolszewickiej został odznaczony „Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918–1921”. Rannymi radzyminianami opiekował się lekarz powiatowy Eugeniusz Kloc. Był on w szczególnie trudnej sytuacji, ze względu na zniszczenia i rabunek dokonany przez bolszewików. Rankiem 14 sierpnia dr Eugeniusz Kloc zorganizował punkt opatrunkowy, który mieścił się w gmachu Towarzystwa Ogrodniczego „Zwiąstunka”. Budynek ten znajdował się w sąsiedztwie dworca kolejowego. Zaopatrzenie do tej placówki dostarczał Komitet Obywatelski Pań. W opiekę nad rannymi zaangażowany był również Stanisław Marszał burmistrz Radzimina w latach 1918–1939 i 1944–1946. Władysław Korsak zlecił mu zarząd nad szpitalem powiatowym, opiekowanie się rannymi oraz organizację polskiej obrony w Radzyminie. Warto dodać, że Marszał organizował także polski opór w Radzyminie we wrześniu 1939 roku.

Ostatnią postacią prezentowaną na wystawie był brytyjski polityk, dyplomata i pisarz Edgard Vincet D’Abernon, od lipca 1920 roku członek brytyjsko-francuskiej Misji Międzysojusznicej w Polsce. W historii Polski zapisał się tym m.in. tym że rozszerzył stworzoną przez Edwarda Creasy’ego listę 15 przełomowych bitew w historii świata. Umieścił tam trzy kolejne batalie, a wśród nich na 18. miejscu – Bitwę Warszawską 1920 roku.

Dopełnieniem tematycznym wystawy była pomniejszona kopia obrazu Jerzego Kossaka pt. *Cud nad Wisłą* autorstwa Hakoba Mikayelyana.

Grzegorz Kuba